

บทที่ 11 ปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาคือแนวความคิดหรือระบบความเชื่อที่แสดงออกมาเป็นอุดมการณ์ในการจัดการศึกษา ปรัชญาการศึกษามองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการคือ

1. ความหมายของการศึกษา
2. จุดหมายของการศึกษา
3. กลวิธีในการให้การศึกษา
4. แผนการศึกษา
5. โครงการศึกษา

ความหมายของการศึกษา หรือการศึกษาคืออะไรนั้น ขึ้นอยู่กับความเชื่อของการศึกษา (นักการศึกษา) หรือผู้บริหารการศึกษา เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และความต้องการของมนุษย์ ถ้าเชื่อว่ามนุษย์ดีมาแล้วแต่กำเนิด การศึกษาก็เป็นการพัฒนาความดีนั้นให้เจริญงอกงามมากยิ่งขึ้น และให้ค่านิยมการศึกษาว่า “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม” ถ้าเชื่อว่ามนุษย์ชั่วมาแล้วแต่กำเนิด การศึกษาก็เป็นการแก้ไขความชั่วให้กลับเป็นคนดี และให้ค่านิยมการศึกษาว่า “การศึกษาคือการทำให้คนเป็นคนดี”

ในเรื่องความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีด้วยกันหลายด้าน แต่พอสรุปได้เป็น 3 ด้านคือ ความต้องการทางกาย ความต้องการทางจิต และความต้องการทางปัญญา ถ้าเน้นความต้องการทางกายซึ่งเป็นความต้องการเกี่ยวกับปัจจัย 4 การศึกษาก็มุ่งวิชาชีพให้สามารถประกอบอาชีพได้ ถ้าเน้นความต้องการทางจิต ซึ่งได้แก่การเป็นที่ยอมรับของสังคม ความเป็นผู้มีคุณธรรม เป็นต้น การศึกษาก็มุ่งไปในทางจริยธรรม เช่น การศึกษาทางศาสนา ถ้าเน้นความต้องการทางปัญญาการศึกษาก็มุ่งวิชาการต่าง ๆ ถ้าเน้นความต้องการทุกด้าน การศึกษาก็ต้องจัดให้สนองความต้องการทุกด้าน

จุดหมายของการศึกษา ได้แก่ความต้องการของสังคมหรือความต้องการของผู้จัดการศึกษาว่า จะให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้วเป็นคนเช่นไร มีความสามารถเพียงใด จุดหมายของการศึกษามักจะอยู่ในขอบเขตดังต่อไปนี้คือ

1. ต้องการให้เป็นผู้รู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้เป็นอย่างดี ที่สูงขึ้นไปที่ต้องการให้รู้วิชาการต่าง ๆ

2. ต้องการให้เป็นพลเมืองดี เป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นผู้มีความรู้ จักตนและผู้อื่น

3. ต้องการให้เป็นคนแข็งแรง มีพละนาถัยสมบูรณั

4. ต้องการให้เป็นผู้มีฝีมือในการทำงาน หรือในการประกอบอาชีพ

จากจุดหมายดังกล่าวนี้ การจัดการศึกษาจึงเป็นไปในรูปปทุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา

กลวิธีในการให้การศึกษามีหลายแบบ เช่นการให้ท่องจำ การให้ศึกษาตามตำรา การให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การให้ลงมือปฏิบัติตามคำสั่ง การให้ทดลอง การจัดประสบการณ์หลาย ๆ ด้านประสานกัน เป็นต้น

แผนการศึกษาหมายถึงการจัดชั้นการศึกษา เป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา หรือจัดเป็นการศึกษาภาคบังคับและการศึกษานอกบังคับ แต่ละชั้นควรศึกษาวิชาอะไรบ้าง มีเนื้อหาและขอบเขตเพียงใด ควรศึกษาสัปดาห์ละกี่ชั่วโมง ซึ่งได้แก่หลักสูตรนั่นเอง

โครงการการศึกษา คือการนำหลักสูตรมาจัดทำเป็นรายละเอียดเป็นรายชั่วโมง รายสัปดาห์ รายเดือน หรือรายภาคเรียน โดยระบุเนื้อหาอย่างละเอียด ระบุวิธีสอนตำราและอุปกรณ์ที่ต้องใช้และวิธีทดสอบประเมินผล

ปรัชญาการศึกษามีหลายแบบดังต่อไปนี้คือ

1. Idealism จิตนิยมหรืออุดมคตินิยม มุ่งให้ผู้ได้รับการศึกษาเป็นบุคคลในอุดมคติ และอุดมคตินั้นมักเป็นไปในทางจิตใจ หรือทางศาสนา วิชาที่สอนมักหนักไปในทางศิลปศาสตร์ หรือมนุษยศาสตร์ วรรณคดี ปรัชญา เป็นต้น แม้แต่วิชาศิลปะ และวิชาช่างต่างๆ ก็มุ่งรับใช้ศาสนาเป็นสำคัญ

2. Realism สัจนิยม มุ่งให้รู้ข้อเท็จจริงหรือเหตุผลในธรรมชาติ วิชาที่สอนเน้นหนักไปในทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

3. Pragmatism ปฏิบัตินิยม มุ่งการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้หรือไปประกอบอาชีพได้ วิชาที่สอนเน้นหนักไปทางวิชาชีพ

4. Essentialism เป็นปรัชญาผสมระหว่าง Idealism กับ Realism เชื่อว่าทุกคนในสังคมควรได้รับความรู้เหมือนกัน การสอบก็ใช้ข้อสอบเดียวกัน เพื่อวัดความรู้ด้วยมาตรฐานเดียวกัน การศึกษายึดหลักว่า ครูคือแม่พิมพ์ ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน วิชาที่สอนเน้นหนักทางด้านเนื้อหาเป็นสำคัญทั้งด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์

5. Perennialism เป็นปรัชญาผสมระหว่างทางโลกกับทางธรรม หรือระหว่างอาณาจักร

กับศาสนจักร การศึกษาเน้นไปทางพุทธศึกษาและจริยศึกษามุ่งพัฒนานักเรียนเป็นรายบุคคล ไม่ได้มุ่งพัฒนาสังคมโดยรวมเท่าใดนัก

6. Progressivism พัฒนาการนิยม เป็นปรัชญาที่ยึดหลักว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ โดยอาศัยประสบการณ์ ครูมีหน้าที่จัดประสบการณ์ที่ดีและเหมาะสมให้แก่ นักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาประสบการณ์ด้วยตนเอง ครูคอยเป็นพี่เลี้ยงดูแลให้นักเรียนพัฒนาไปในทางที่พึงปรารถนา การศึกษาเน้นหนักไปทางสังคม มุ่งให้นักเรียนรู้จักปรับปรุงตัวเข้ากับสังคมได้ บางทีก็ให้นักเรียนเป็นผู้นำสังคม ปรับปรุงสังคมให้กลายเป็นสังคมในอุดมคติแบบสังคมยุคพระศรีอริย

7. Existentialism เป็นปรัชญาที่ถือว่านักเรียนเป็นคนสำคัญที่สุดในโรงเรียน นักเรียนมีเสรีภาพในการเลือกเฟ้นสิ่งที่ตนเห็นว่าดีและต้องการเรียน ครูมีหน้าที่คอยส่งเสริมหรือกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักตนเอง และใช้ความสามารถของตนอย่างมีประสิทธิภาพ วิชาที่สอนเน้นหนักไปทางศิลปะ จริยธรรม และปรัชญา ปรัชญาแบบนี้มุ่งความเจริญส่วนบุคคลมากกว่าสังคมโดยรวม

ตามประวัติการศึกษาของไทย มีแหล่งให้การศึกษา 3 แหล่ง คือ วัด สำนักครูต่าง ๆ วัดเป็นแหล่งให้การศึกษาเกี่ยวกับการปกครอง กฎหมาย การทหารและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ สำหรับผู้ชาย และให้การศึกษาเกี่ยวกับการเรือน เช่น การทำอาหาร การเย็บปักถักร้อย สำหรับผู้หญิง วัดเป็นแหล่งให้การศึกษาเกี่ยวกับภาษา เช่น ภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาขอม กวีนิพนธ์และเกี่ยวกับศาสนาทั้งในด้านหลักศาสนา จริยธรรม การเผยแพร่ศาสนาด้วยวิธีเทศน์และแหล่งแบบต่าง ๆ สำนักครูเป็นแหล่งการศึกษาเกี่ยวกับวิชาชีพ เช่น ช่างหล่อ ช่างปั้น ช่างเหล็ก ช่างไม้ เป็นต้น และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว เช่น สำนักดาบ และค่ายมวย เป็นต้น แสดงว่าการศึกษาของไทยในสมัยโบราณมีทั้งพุทธศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา แต่ไม่ได้รวมอยู่ในแหล่งการศึกษาเดียวกัน และเป็นการศึกษานอกระบบ ก็ไม่ได้ตั้งโรงเรียนอย่างเป็นทางการในสมัยปัจจุบัน

การศึกษาของไทยในสมัยโบราณตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 มีลักษณะเป็นอุดมคตินิยม (Idealism) คือต้องการให้ผู้ได้รับการศึกษาเป็นบุคคลในอุดมคติ เป็นผู้มีความรู้ดีที่สุด มีความประพฤติดีที่สุด มีฝีมือดีที่สุดและเก่งที่สุด เราจึงเห็นได้ว่า ผลงานของคนไทยโบราณดีเยี่ยมกว่าในสมัยปัจจุบัน เช่น กวีนิพนธ์ การหล่อพระพุทธรูป การแกะสลัก เป็นต้น

เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว มีคนไทยไปศึกษาในทวีปยุโรปเป็นอันมาก การศึกษาแบบยุโรปในสมัยนั้นเป็นแบบสัจนิยม (Realism) คนไทยได้รับปรัชญาการศึกษาแบบนี้

มาใช้ในประเทศไทย จนถึงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ.2489

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คนไทยได้ไปศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่ และประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในด้านการศึกษาเป็นอันมาก การศึกษาของสหรัฐอเมริกาในสมัยนั้น ใช้ปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) และได้คลี่คลายขยายตัวมาเป็น (Progressivism) ประเทศไทยได้ยอมรับปรัชญาการศึกษาแบบอเมริกามาใช้ และคงใช้อยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้

นักการศึกษาบางคนมีความคิดว่า ถ้าประเทศไทยยังคงจัดการศึกษาแบบเดิม คือพยายามสร้างอาคารเรียนให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น จัดห้องเรียนให้มีนักเรียน 35-40 คนต่อครูประจำชั้น 1 คน ประเทศไทยจะประสบภาวะล้มละลายทางการศึกษา นอกจากนั้น นักเรียนเรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้วยังไม่มีความรู้เท่าที่ควร เช่นอ่านและเขียนหนังสือยังไม่ได้ดี ไม่มีความรู้วิชาชีพ เป็นต้น ผู้บริหารการศึกษาของไทยจึงคิดจะจัดการศึกษาเป็น 2 ทาง คือการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ

การศึกษาในระบบคือ การศึกษาในโรงเรียนอย่างที่ปฏิบัติกันอยู่ ส่วนการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาด้วยตนเองโดยมีครูคอยแนะนำและให้คำปรึกษาหารือ การศึกษานอกระบบนี้จะต้องมีศูนย์การศึกษาทุกตำบล ในศูนย์นั้นมีห้องสมุด มีโรงฝึกงาน มีการสาธิตทางการเกษตรกรรม เป็นต้น ซึ่งประชาชนทุกคนสามารถใช้บริการนี้ได้

กล่าวโดยสรุปการสร้างปรัชญาการศึกษาที่เหมาะสมกับประเทศไทย จะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่นเอกลักษณ์ไทย ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ระบบการปกครองของไทย จิตวิทยาการศึกษา เป็นต้น แล้วตั้งหลักเป็นปรัชญาการศึกษาแบบไทยโดยเฉพาะ ตั้งจุดหมายของการศึกษาให้สนองความต้องการทั้งของปัจเจกชนและของสังคมแล้วหาวิธีการอันเหมาะสมเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายนั้นให้ได้

การศึกษาแผนใหม่

ในปัจจุบันนี้ เด็กไทยในระดับประถมศึกษาทั่วทั้งประเทศประมาณ 7 ล้านคน เด็กมากมายเหล่านี้กำลังเป็นปัญหาว่าใครจะเป็นผู้จัดการศึกษาที่แท้จริงในภาวะที่สถานการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างเช่นปัจจุบัน

โดยเฉพาะขณะนี้ การศึกษาของประเทศไทยได้ประกาศใช้หลักสูตรใหม่ทั้งในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยเริ่มมีผลบังคับใช้มาตั้งแต่ปี 2521 เป็นต้นมา การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่นี้ จะมีผลไปถึงการเปลี่ยนจุดหมาย หลักการ โครงสร้างของการศึกษา ซึ่งหมายถึงกระบวนการเรียน การสอน ความคิดรวบยอด สื่อการเรียน การวัดผล และการประเมิน

ผล จะต้องดำเนินการเปลี่ยนแปลง ใหม่ทั้งหมด ด้วย เพื่อเตรียมสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีคุณสมบัติอันพึงประสงค์

ไม่ว่าใครจะเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ควบคุมการศึกษาของชาติก็ตาม ถ้าหากสามารถยก ระดับมาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ ผู้เป็นพ่อแม่ทั้งหลายก็จะพอใจ

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันนี้ พ่อแม่และผู้ปกครองจำนวนมากต่าง มองเห็นคุณค่าการศึกษาของลูกหลานของตนมากยิ่งขึ้น เพราะเข้าใจดีว่า การให้การศึกษาแก่ เด็ก ๆ ย่อมเท่ากับเป็นการเตรียมพื้นฐานชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคต ไม่ว่าเด็กโตขึ้นจะมีอาชีพ เป็นนายแพทย์ วิศวกร สถาปนิก ศิลปิน หรือเป็นอะไรก็ตาม ย่อมจะหวังว่ามีอาชีพที่ดี มีความ มั่นคงปลอดภัย และสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างปกติสุข จึงพยายามชวนขวายริบส่งเข้า โรงเรียนเสียตั้งแต่ยังเล็ก ๆ

ประกอบกับพ่อแม่ส่วนใหญ่ต้องต่อสู้กับปัญหาเศรษฐกิจและค่าครองชีพที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องออกจากบ้านไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัวเพื่อให้มีรายได้ สมดุลย์กับรายจ่าย และนี่คือตัวเร่งอีกแรงหนึ่งที่ทำให้พ่อแม่รีบส่งลูกไปเข้าเรียนเร็วยิ่งขึ้นไป กว่าที่ควร โดยเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียนที่มีอายุระหว่าง 3-5 ขวบ ซึ่งเป็นวัยที่ควรจะถูกเลี้ยงดู กับการพ่อแม่ให้มาก ๆ ก็จำเป็นต้องรีบฝากเข้าโรงเรียนอนุบาล เพื่อให้ครูช่วยดูแลลูกแทน อย่าง น้อยก็เพื่อให้แน่ใจว่าขณะที่พ่อแม่ออกไปทำงานนอกบ้านนั้นยังมีครูทำหน้าที่เลี้ยง ครอบดูแลเอาใจใส่อยู่

จากความสับสนวุ่นวายของสภาพสังคมที่ดี และการเปลี่ยนแปลงในระบบบริหาร การศึกษาก็ได้สร้างความสับสนขึ้นในจิตใจของพ่อแม่โดยทั่วไป ซึ่งแต่ละคนจะต้องวิตก กังวลกับการมองหาสถานศึกษาเล่าเรียนที่เหมาะสมให้แก่ลูก ๆ โดยเฉพาะในวัยที่เด็กกำลังจะ เข้าเรียนในชั้นอนุบาล หรือช่วงที่เขาเรียนชั้นประถมปีที่ 1, ประถมปีที่ 5 และชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 ซึ่งในแต่ละช่วงนี้ ล้วนแล้วแต่ช่วงวิกฤตการณ์ของผู้เป็นพ่อแม่ ที่จะต้องคอยเฝ้าระแวด ระวังว่า โรงเรียนไหนจะรับสมัครนักเรียนเมื่อไร และถ้าเปิดรับชั้นไหน จำนวนมากน้อยเท่าไร สอบคัดเลือกอย่างไร มีวิชาอะไรบ้าง รวมทั้งอาจจะต้องสืบเสาะดูว่า พ่อจะมีใครฝากฝังให้เข้า เรียนได้หรือไม่อีกด้วย ที่พ่อแม่มีเส้นมีสายก็คงจะไม่สู้หนักใจ แต่พ่อแม่หรือผู้ปกครองประเภท ที่ไม่มีพรรคพวก เป็นพวกที่น่าเห็นใจ เวลามีปัญหาที่ไม่รู้จะไปปรึกษาใคร ?

ส่วนผู้ที่เป็นครูอาจารย์ก็หนักใจเหมือนกัน เพราะต้องคอยรับฝากฝังลูกชาว บ้านถ้าได้ก็ดีไป แต่ถ้าไม่ได้ก็มักจะต้องถูกต่อว่า ฝากลูกฝากหลานสักคนก็ไม่ได้ ดีไม่ดีก็อาจ จะทำให้เสียคนไปก็ได้ เช่นเดียวกันยังผู้บริหารการศึกษาระดับสูงด้วยแล้ว พอถึงหน้าฤดู รับสมัครนักเรียน ครูใหญ่ หรืออาจารย์ใหญ่โรงเรียนที่มีชื่อที่คนนิยมมาก ๆ ก็มักจะหาโอกาส

ลาไปพักผ่อนที่ต่างจังหวัด หรือชายทะเล เพื่อหลบเลี่ยงการบอกปิดปฏิเสหิรต่อใครไปได้ อย่างงาม โดยไม่ต้องเสียเพื่อนฝูง

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากมีการศึกษาปัญหาต่างๆ เสียแต่เนิ่นๆ รวมทั้งทำให้ใจใต้ว่าการที่เด็กของเราสอบคัดเลือกเข้าเรียนไม่ได้ ก็ไม่ได้หมายความว่าเด็กนั้นเป็นคนโง่ หรือสติปัญญาด้อยกว่าผู้อื่น แต่อาจจะเป็นเพราะว่าเงื่อนไขและกฎเกณฑ์รับของแต่ละโรงเรียนย่อมจะไม่เหมือนกัน บางทีเด็กฉลาดก็อาจสอบคัดเลือกไม่ได้ เนื่องจาก บังเอิญมีเด็กฉลาดมารวมสอบกันเป็นจำนวนมาก แต่โรงเรียนบางแห่งรับนักเรียนน้อย ดังนั้น เด็กที่จะถูกคัดออกย่อมจะต้องมีจำนวนมากกว่าเด็กที่จะรับเอาไว้ หมายความว่า ในการสอบคัดเลือกคราวหนึ่ง ๆ ย่อมจะต้องมีคนผิดหวังมากกว่าคนที่สมหวังนั่นเอง

ทั้งนี้ เนื่องจากว่า ระบบการศึกษาในบ้านเมืองเรามีลักษณะดังนี้ :-

- เป็นระบบแพ้คัดออก
- มาตรฐานการศึกษาไม่เท่ากัน
- ความนิยมของผู้ปกครองที่มีต่อโรงเรียนในแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันสูง
- มีปัญหาเรื่องค่าเล่าเรียนและอุปสรรคในการรับ-ส่ง

การศึกษาตลอดชีวิต

ความจริงการศึกษาไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นภายในรั้วโรงเรียนเสมอไป คนที่อ่านหนังสือในห้องสมุดหรือผู้ที่ทำการกันคว้า ทดลองด้วยตนเองอยู่กับบ้าน หรือที่ทำงาน ก็อาจเกิดการเรียนรู้ได้เหมือนกันโดยที่ไม่ต้องมีครูมาคอยแนะนำสั่งสอนเลยก็ได้ เช่นเด็กที่ขายพวงมาลัย, ขายหนังสือพิมพ์ และเด็กซัดรองเท้าที่อยู่ตามถนนและร้านรวงต่างๆ เด็กพวกนี้สามารถที่จะเรียนรู้ว่า ยืนขายอย่างไร วึ่งขายอย่างไร รถจึงจะไม่ชน และคนขับรถแบบไหนที่ชอบซื้อพวงมาลัย หรือร้านอาหารใดที่เข้าไปปรับข้างซัดรองเท้าแล้วเจ้าของร้านมักจะไม่ไล่ตะกอกออกมา

ทำนองเดียวกันกับประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ อดีตคนขายถั่ว ขณะที่อายุเพียง 5 ขวบ ก็สามารถจะแยกคนออกได้ว่า ใครคือคนไม่ดีและใครคือคนดี ซึ่งเขาได้เขียนไว้ในหนังสือที่เกี่ยวกับชีวประวัติของเขาว่า “คนดีคือคนที่ซื้อถั่วของผม ส่วนคนไม่ดีคือคนที่ไม่ชอบซื้อถั่วของผม”

ปัจจุบันนี้ นักการศึกษาได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาว่า การศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับคนทุกคนในปัจจุบันและอนาคต คือการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะต้องกระทำกันตลอดชีวิต จึงเกิดแนวความคิดใหม่ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนขึ้น

เพื่อสร้างสำนึกของผู้คนทุกเพศทุกวัยว่า การศึกษาไม่ใช่เป็นเรื่องที่จำกัดบทบาทอยู่เฉพาะในโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัยภายใต้ห้องเรียนสี่เหลี่ยมแคบ ๆ เท่านั้น แต่โลกทั้งโลกนั่นเองคือสถานศึกษาที่แท้จริงของทุกคน และสามารถทำได้ตลอดเวลา โดยไม่มีการปิดประตูรับแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี สำหรับเด็กเล็ก ๆ ที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากนัก การศึกษาดังกล่าวนี้อาจเป็นเรื่องที่เสียเวลามาก และเป็นไปในลักษณะที่ลองผิดลองถูก ซึ่งพ่อแม่หรือผู้ปกครองทั่วไปคงจะไม่ยอมเสี่ยงให้ลูกหลานของตนเป็นไปเช่นนั้น เพราะไม่สู้จะได้ผลดีโดยตรงเท่ากับการมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนจากโรงเรียนที่มีการจัดระเบียบการเรียนการสอนอย่างเป็นระเบียบแบบแผนเอาไว้เป็นอย่างดีแล้ว

การศึกษาแผนใหม่กับแผนเก่า

แม้ว่าการศึกษาของไทยจะได้ใช้หลักสูตรใหม่ไปแล้วเป็นเวลาร่วม 12 ปี คือเริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2521, 2522 และ 2533 และชั้นเรียนที่เริ่มเรียนตามจุดหมายของหลักสูตรใหม่นี้ได้แก่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 (ม.1-2-3) โดยเริ่มเปลี่ยนปีละชั้น

ระดับอนุบาลหรือเด็กเล็ก

เป็นการศึกษาในลักษณะที่เตรียมตัวเด็กให้รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ฝึกหัดให้รู้จักการอยู่ร่วมกันกับเพื่อน ๆ การอยู่ห่างจากพ่อแม่ชั่วคราว เมื่อออกจากบ้านมาโรงเรียน การรู้จักระมัดระวังสิ่งที่เป็นอันตรายหรือหลบหลีกสัตว์ที่มีพิษ กิจกรรมการเรียนจึงไม่ใช่การหัดท่องหนังสือ หรือคัดลายมือเป็นหลัก หากแต่เป็นกิจกรรมในลักษณะของการเล่นและการพักผ่อน การเรียนรู้ เพื่อให้รู้จักช่วยตนเองได้บ้าง โดยมีผู้ใหญ่คอยดูแลใกล้ชิด และสิ่งแวดล้อมที่มั่นคงปลอดภัย

ลักษณะการสอนแผนใหม่

- 1) จัดกิจกรรมแบบเรียนปนเล่น โดยช่วงเช้าเป็นกิจกรรม และช่วงบ่ายเป็นการพักผ่อนนอนหลับของเด็ก
- 2) ไม่มีเครื่องแบบนักเรียน แต่นิยมให้เด็กแต่งกายตามสบาย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามฤดูกาล
- 3) ไม่มีตารางสอนที่แน่นอนตายตัว แต่เป็นการเรียนรู้ตามความสนใจ

- 4) จัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนคล้ายสภาพบ้าน
- 5) มีครูทำหน้าที่คล้ายพี่เลี้ยง หรือแม่บ้าน
- 6) อุดมไปด้วยสื่อการเรียนที่มีสีสันสวยงาม สดใส และเครื่องเล่นกลางแจ้งที่แข็งแรงปลอดภัย

ลักษณะการสอนแผนเก่า

- 1) มักเน้นการอ่าน เขียน และการทำตามคำสั่ง
- 2) การจัดกิจกรรมมีน้อยส่วนใหญ่มักให้นักเรียนนั่งเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่ในห้องเรียน

3) การเรียนรู้มักเน้นที่หนังสือ และการทำแบบฝึกหัด

4) ครูเป็นผู้ออกคำสั่งและนักเรียนเป็นผู้ทำตาม

ข้อสังเกต โรงเรียนอนุบาลส่วนมากมีสภาพคล้ายโรงเรียนเด็กโดยเฉพาะโรงเรียนที่มีผู้บริหารการศึกษาที่ดีมักจัดบรรยากาศในโรงเรียนเป็นเสมือนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ประกอบด้วยเครื่องเล่นนานาชนิดที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นกันอย่างสนุกสนาน

ระดับประถมศึกษา

เป็นการศึกษาภาคบังคับที่เด็กทุกคนจะต้องเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานของชีวิตที่เด็กแต่ละคนจะได้มีความรู้ติดตัวไปในอนาคต ลักษณะการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่จึงเป็นการจัดเตรียมประสบการณ์จำลองจากชีวิตจริงเพื่อสำรวจความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติของเด็ก

ลักษณะการสอนแผนใหม่

- 1) ถือว่า เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยมีครูเป็นเพียงผู้จัดเตรียมประสบการณ์ที่เหมาะสมให้เท่านั้น
- 2) ส่งเสริมให้เด็กรู้จักใช้ความคิดในการแก้ปัญหา
- 3) จัดกิจกรรมให้นักเรียนทดลองค้นคว้าด้วยตนเองทั้งที่เป็นบุคคลและเป็นกลุ่ม
- 4) ฝึกให้รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยการอภิปราย วิพากษ์วิจารณ์
- 5) แหล่งของการเรียนรู้ไม่ใช่อยู่ที่ห้องเรียน แต่เป็นสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็ก เช่นการค้นคว้าห้องสมุด และการศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น
- 6) มีเสรีภาพในการแสดงออก และสำนึกในความรับผิดชอบร่วมกัน

ลักษณะการสอนแบบเก่า

- 1) ครูเป็นศูนย์กลาง โดยถือว่าเป็นผู้รอบรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง
- 2) เน้นการสอนแบบท่องจำโดยบอกให้จด
- 3) ยึดถือหนังสือแบบเรียนเป็นหลักเกณฑ์การเรียนรู้
- 4) ให้ความสำคัญของเนื้อหาวิชามากจนกระทั่งคิดว่าสอนไม่ทัน จึงต้องมีการสอนพิเศษหรือกวดวิชา
- 5) ไม่ส่งเสริมให้มีการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเนื้อหาวิชา หรือนอกตำรา
- 6) เข้าใจว่า วิชาเลขคณิต วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นวิชาที่สำคัญ ส่วนวิชาอื่น ๆ เป็นเพียงส่วนประกอบ
- 7) นิยมให้การบ้านมาก ๆ เพราะคิดว่าจะเกิดความชำนาญและทำให้เด็กฉลาด
- 8) แหล่งของการเรียนรู้ คือ ที่หน้าชั้น ดังนั้น จึงจัดโต๊ะ เก้าอี้ให้นักเรียนให้ทุกคนหันหน้าไปที่กระดานดำทั้งหมด

ลักษณะเนื้อหาวิชาที่เด็กควรรู้

อนุบาลและเด็กเล็ก เนื่องจากการศึกษาระดับนี้ เป็นการเตรียมตัวเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อให้มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ดังนั้น จึงไม่เป็นการเน้นที่เนื้อหาวิชาส่วนใหญ่จะเป็นรูปของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจ แต่อาจมีการฝึกหัดทางด้านการใช้ภาษาบ้างเล็กน้อย เพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับผู้อื่น

ประถมศึกษา

การศึกษาแผนใหม่ แบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ โดยนำวิชาย่อย ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมารวมไว้ด้วยกัน เช่น

- 1) กลุ่มวิชาทักษะ ได้แก่ ภาษาไทย เลขคณิต
- 2) กลุ่มวิชาส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้แก่ การเรียนรู้ในหัวข้อต่อไปนี้
 - สิ่งที่มีชีวิต
 - ชีวิตในบ้าน
 - สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา
 - ชาติไทย
 - ข่าวน่าสนใจและเหตุการณ์วันสำคัญ

- การทำมาหากิน
- พลังงาน และสารเคมี
- จักรวาล และอวกาศ
- ประเทศเพื่อนบ้าน
- การสื่อสารและการคมนาคม
- ประชากรศึกษา
- การเมืองและการปกครอง

3) **กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย** ได้แก่ จริยศึกษา ศิลปะศึกษา พลศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ กิจกรรมสร้างนิสัย

4) **กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ** ได้แก่ งานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์ และงานช่าง และงานเลือกที่จะเตรียมไปสู่การทำมาหากิน อย่างใดอย่างหนึ่งในท้องถิ่น

การศึกษาแผนเก่า

การศึกษาแผนเก่านั้นแบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 หมวดวิชา โดยแยกเรียนเป็นรายวิชา ตามลักษณะธรรมชาติของวิชานั้น ๆ เช่น

1) หมวดวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์	2) หมวดวิชาภาษาไทย
3) หมวดวิชาสังคมศึกษา	4) หมวดวิชาพลานามัย
5) หมวดวิชาศิลปศึกษา	6) หมวดวิชาหัตถศึกษา
7) หมวดวิชาภาษาอังกฤษ	

พ่อแม่จะส่งเสริมการศึกษาของลูกได้อย่างไร ?

การศึกษาสมัยก่อนนั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด โดยมีพระท่านเป็นผู้อบรมสั่งสอน กุลบุตรกุลธิดาในเรื่องจริยธรรม ศีลธรรม และศิลปวิทยาการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นคนดี แต่ก่อนที่เด็กจะเข้าไปศึกษาหาความรู้ในวัดวาอารามนั้น พ่อแม่ก็นับว่ามีส่วนอย่างมากในการอบรม บ่มนิสัยของลูก ๆ ด้วยเช่นกัน จนถึงกับมีคำกล่าวว่า ถ้าหากมีเด็กคนไหนมีความประพฤติไม่เหมาะสม เช่น เกเร ก้าวร้าว พุดจาหยาบคาย หรือลัทธิเล็กลโมยน้อย ฉกชิงวิ่งราว ไปจนถึงการกระทำผิดต่าง ๆ ก็มักจะไม่นับจากการด่าว่าจากชาวบ้านว่า “พ่อแม่มันไม่สั่งสอน” อันเป็นการแสดงว่า พ่อแม่สมัยก่อนนอกจากจะมีฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูก ๆ แล้ว ยังดำรงตนเป็น “ครู” คนแรกของลูกอีกด้วย

ปัจจุบัน สภาพของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก ศูนย์กลางการศึกษาที่เคยอยู่ในวัดก็ได้ย้ายไปตามโรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ บทบาทในการอบรมสั่งสอนของพระ และ

พ่อแม่ที่มีต่อเด็ก ก็ได้เปลี่ยนเป็นครู อาจารย์ ในโรงเรียนแทน นอกจากนี้ สภาพทางเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ด้วย จากที่เคยอยู่กันอย่างสบาย ๆ กลายเป็นความแออัดยัดเยียด ลักษณะความมีน้ำใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็ลดน้อยถอยลงจนกระทั่งเป็นการแข่งขันและแย่งชิง ไม่ว่าจะเป็นที่นั่งในรถเมล์ ที่นั่งในโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย นักเรียนนักศึกษาที่เกิดขึ้นในยุคนี้จึงถูกปลูกฝังในการแข่งขัน เช่นการสอบคัดเลือกเข้าเรียน เป็นต้น

ดังนั้น บทบาทของพ่อแม่หรือผู้ปกครองในสังคมทุกวันนี้ จึงน่าจะต้องปรับตัว และเตรียมใจ เพื่อสร้างสรรค์ลูก ๆ ให้รู้จักเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในทางที่เหมาะสม โดยไม่มอบภาระหน้าที่ในการศึกษาเล่าเรียนให้เป็นเรื่องของครูอาจารย์ที่โรงเรียนเท่านั้น แต่ในช่วงที่ลูกอยู่บ้าน พ่อแม่น่าจะได้หาโอกาสถามเกี่ยวกับการเรียนบ้าง ถ้ารู้ก็บอกไปอย่างถี่รู้ และสิ่งไหนที่ไม่รู้ก็สอบถามได้จากผู้รู้ในสาขานั้น ๆ

พ่อแม่น่าจะทำความรู้จักคุ้นเคยกับครูประจำชั้น ครูประจำวิชา อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง (เพราะพ่อแม่ส่วนมากจะไปพบครูที่โรงเรียน เฉพาะตอนมอบตัวนักเรียนเท่านั้น พอหลังจากนั้นแล้วก็แล้วกันไป จึงมักจะไม่ว่าครูเป็นใคร? สอนวิชาอะไรบ้าง? และมีวิธีสอนอย่างไร? แต่จะมีการติดต่อโดยผ่านทาง “กระดาษ” บ้าง นาน ๆ ครั้ง เช่น เวลาส่งสมุดพกรายงานผลการเรียน หรือเฝ้าวางค่าเล่าเรียน)

ควรหาโอกาสอ่านหลักสูตร ว่ามีจุดหมายอย่างไร เพื่อว่าจะได้สนับสนุนการศึกษาของลูก ๆ ได้ถูกต้องโดยไม่ผิดเป้าหมาย หรือหลงทางเรียนเสียเวลาเป็นปี ๆ

แนะนำลูก ๆ ให้รู้จักคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง ไม่ใช่มีอะไรทำไม่ได้บอกคำตอบให้เสร็จโดยที่เด็กไม่ต้องคิด

ลดจำนวนการเรียนรู้แบบท่องจำแบบนกแก้ว นกขุนทองให้น้อยลง เพิ่มกิจกรรมที่กระทำจริง โดยฝึกหัดให้รู้จักคิด รู้จักทำและแก้ปัญหาให้ได้มากขึ้น

เน้นปัญหาเรื่องสุขภาพ การเรียนรู้ที่แสดงความคิดเห็นและการทำงานเป็นกลุ่ม แทนการลอกการบ้าน ยืมสมุดเพื่อนมาจดที่บ้าน เพราะจดที่โรงเรียนไม่ทัน

สร้างสำนึกให้เด็กรู้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยศึกษาจากสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว และถือว่า “โลกคือโรงเรียน”